

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Friluftsliv i handböcker för lärare

Mikael Männer

Samhällskunskap/Idrott & hälsa/LAU350

Handledare: Mikael Nilsson

Examinator: Owe Stråhlman

Rapportnummer: VT06-2611-30

Abstrakt

Examinationsnivå: C-uppsats 10p AUO

Titel: Friluftsliv i handböcker för lärare.

Författare: Mikael Männer

Termin och år: VT2006

Institution: Institutionen för pedagogik och didaktik

Handledare: Mikael Nilsson

Rapportnummer: VT06-2611-30

Nyckelord: Friluftsliv, handböcker, läroplan.

Inledning: Under min sista VFU-period fick jag i uppdrag att planera och genomföra en friluftsdag med friluftsliv som tema. Anledningen till att jag fick detta uppdrag var att skolan aldrig tidigare haft lektioner eller friluftsdagar med friluftsliv som moment. Detta trots att friluftsliv nämns i kursmålen för idrott och hälsa. När jag gjorde planeringen hade jag svårigheter att hitta bra material för friluftsdagen. Det fick mig att fundera om det finns några handböcker som skulle kunna vara till hjälp vid planering av lektioner och friluftsdagar med friluftsliv som moment.

Syfte: Syftet med denna uppsats är att försöka finna om det finns handböcker för lärare som kan vara användbara vid planering av lektioner och friluftsdagar med inriktning friluftsliv.

Metod: Den här uppsatsen kommer att fokusera på läromedel för lärare, mera specifikt handböcker för idrottslärare. Uppsatsen har läroplanerna som teoretisk utgångspunkt. För att få svar på mitt syfte har jag ställt upp ett antal frågor som ska besvaras. För att svara på dessa frågor har jag valt att använda mig av kvalitativ textanalys med ett strategiskt urval av data. Jag valde kvalitativ textanalys för jag vill få en djupare kunskap om texterna som analyseras.

De böcker som ingår i textanalysen har jag funnit genom att söka på Gunda och Libris, Sökord som jag har använt mig av är: skolidrott, friluftsliv och handbok. Jag har även fått tips från lärare på idrottshögskolan i Göteborg om böcker som skulle kunna ingå i min undersökning.

Resultat: De slutsatser som jag kan dra av analysen är att det finns böcker som följer både den nya och gamla läroplanen. Ingen av de tre böckerna är alltäckande men tillsammans kompletterar böckerna varandra väl. Det en bok saknar finns oftast att finna i de andra två böckerna. Skulle jag ha dessa tre böcker i min bokhylla skulle jag vara ganska väl rustad inför nästa gång som jag ska planera en lektion eller friluftsdag med friluftsliv på schemat.

Innehållsförteckning

Abstrakt

1. Inledning	1
2. Syfte	2
3. Definitioner	2
4. Frågeställning	3
5. Teori	3
5.1 Vad säger styrdokumentet och skollagen	4
6. Metod	7
6.1 Validitet och reliabilitet	7
6.2 Urvalsmetod	8
6.3 Analysenheter	9
7. Resultatredovisning	9
7.1 Analys av böckerna	9
7.1.1 Rörelse & idrott	10
7.1.2 Skolans friluftsbok	12
7.1.3 Friluftsverksamhet för alla	12
8. Diskussion	13
8.1.1 Rörelse & idrott	13
8.1.2 Skolans friluftsbok	14
8.1.3 Friluftsverksamhet för alla	15
9. Slutdiskussion	16
10. Slutsatser	16

Litteraturförteckning

1. Inledning

Ursprunget till detta examensarbete är de erfarenheter som jag har från min VFU (verksamhets förlagd utbildning). Under min sista VFU period fick jag i uppdrag av skolan jag var på att planera och genomföra en friluftsdag som skulle gå i friluftslivets tecken. Anledningen till att jag fick utforma och planera friluftsdagen var att skolan aldrig tidigare haft en friluftsdag med fokus på just friluftsliv. Skolan hade haft friluftsdagar tidigare men då hade det endast varit orientering på schemat, trots att det står klart och tydligt i kursplanen för idrott och hälsa att friluftsliv är ett viktigt moment som ska finnas med i undervisningen.

Undersökningar visar att friluftsliv för en tynande tillvaro i skolundervisningen.¹ Friluftsliv har av förklarliga skäl hamnat under ämnet Idrott och hälsa. I målbeskrivningen av Idrott och hälsa är friluftsliv en av de få moment som faktiskt nämns.² Tillsammans med dans, orientering och simning är friluftsliv en av de fyra moment i undervisningen som lyfts fram som särskilt viktiga. Trots detta läggs det väldigt få lektionstimmar på just friluftsliv.³ Många skolor som jag varit på sätter likhetstecken mellan friluftsliv och orientering. Vilket är inte alltid är rätt, den största likheten är att orientering och friluftsliv oftast sker i naturen, även om detta är något som håller på och ändras på. Orientering har börjat med tävlingar i stadsmiljö, för att locka till sig ungdomar och media. Att orientera är oftast också en tävling, inom friluftsliv sker ingen tävling, det är själva naturupplevelsen som är målet och poängen med friluftsliv. Utmaningen är att kunna överleva i naturen inte att ta sig från punkt a till punkt b på kortast möjliga tid.

Jag ställde mig frågan varför friluftsliv är ett moment som blivit väldigt marginaliserad i dagens skola. Det kan inte bero på eleverna, även om eleverna kan vara med och påverka innehållet så är det fortfarande lärarna som sätter upp ramarna för vad som ska ingå i undervisningen på skolorna.

I de andra momenten i ämnet Idrott och hälsa går det att finna mycket litteratur för lärare. Det finns en uppsjö med böcker om friidrott, gymnastik, orientering och bollsporter. Bland annat *Klassen idrottsdagbok* som innehåller färdiga veckoplaneringar med alla moment utan just

¹ Larsson, Håkan, Redelius, Karin. *Mellan nytta och nöje*. (2004) s. 53.

² www.skolverket.se

³ Larsson, Håkan, Redelius, Karin. *Mellan nytta och nöje*. (2004) s. 53.

friluftsliv.⁴ Många av dessa böcker innehåller tips om hur man kan planera och genomföra lektioner i skolan. Nu undrar jag om det finns liknande litteratur som ger tips om hur lärare planerar och genomför lektioner och friluftsdagar med inriktning mot friluftsliv.

2. Syfte

Syftet med denna uppsats är att försöka finna om det finns handböcker för lärare som kan vara användbara vid planeringar av lektioner och friluftsdagar med inriktning friluftsliv.

3. Definitioner

Det finns många olika definitioner av friluftsliv och friluftsverksamhet. De flesta har dock samma grundtolkning, det vill säga de olika definitionerna innehåller benämningar som natur, upplevelser och att avsaknaden av tävlingsmomentet är viktigt.

Olika definitioner av friluftsliv:

1999 tillsattes en arbetsgrupp från regeringskansliet vars uppdrag var att se över statens stöd till friluftslivets olika organisationer. Samtidigt utformades en definition av friluftsliv, vilken senare har skrivits om till att idag lyda som följer:

Vistelse och fysisk aktivitet utomhus för att uppnå miljöombyte och naturupplevelse utan krav på prestation eller tävling.⁵

Naturvårdsverkets definition av friluftsliv lyder:

Vistelse utomhus i naturen utan krav på prestation eller tävling.⁶

När det förekommer moment som ligger i gränslandet mellan friluftsliv och idrott väljer jag att definiera likt Öhman som friluftaktivitet. Denna definition innefattar lekar, spel och övningar av idrottskaraktär som bedrivs ute i naturen. När vistelsen i naturen innehåller ett tävlingsmoment eller prestationskrav bör det därför kallas friluftaktivitet.⁷

⁴ Bjureman, Ulf. *Klassens idrottsdagbok*. 2000.

⁵ *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer*. Ds 1 999:78, s. 9.

⁶ Naturvårdsverket, *Sektorsmål för friluftsliv och naturism*. Rapp 5009 s. 37.

⁷ Öhman, J. *Miljöfostran i naturen*. 1999. s. 6

Det finns alltså inte en entydig definition av friluftsliv utan flera olika definitioner som liknar varandra i mångt och mycket men med små skillnader. Jag gör ingen skillnad mellan friluftsliv och friluftsverksamhet mer än att friluftsverksamhet är ett ord som passar bra i vokabulären som används i skolan. Med stöd av dessa definitioner har jag valt att definiera friluftsliv som följer:

Sökande av friluftsliv utomhus i naturen. Vistelsen ska präglas av avsaknaden av prestationskrav och tävlingsmoment, i fokus ska istället naturupplevelsen och miljöombytet ligga.

Med dessa definitioner av friluftsliv och friluftaktiviteter måste vi ställa oss frågan: vad möter vi i skolan? Friluftsliv eller friluftaktivitet?

Vad säger läroplanerna? Är det friluftsliv eller friluftaktivitet som läroplanerna vill att vi ska undervisa? Det kanske är så att läroplanen inte överhuvudtaget gör denna uppdelning.

4. Frågeställning

- Finns det handböcker för lärare som tar upp friluftsliv i skolan?
- Kan handböckerna vara till hjälp vid planering av friluftslivslektioner och friluftsdagar?
- Hur ser handböckerna ut i anknytning till läroplanerna?
- Är det friluftsliv eller friluftaktivitet böckerna beskriver?

5. Teori

Tidigare forskning i området friluftsliv och skolan visar på att elever är positiva till ämnet. Många lärare har en positiv attityd till ämnet men de handlar inte i enighet med sina kunskaper och känslor. Det vill säga, de undervisar allt mindre i friluftsliv och friluftsverksamhet trots att de har positiva känslor för ämnet.⁸

Studier visar på att bollspel, gymnastik och fysisk träning är de aktiviteter som får mest utrymme i ämnet idrott och hälsa.⁹

⁸ Grape, Robert, et all. *Elevers och lärares attityder till friluftsliv i gymnasieskolan*.s.3

⁹ Larsson, Håkan, Redelius, Karin. *Mellan nytta och nöje*. (2004) s. 53.

Inte sällan är det på friluftsdagar som friluftslivs moment kommer in. Undersökningar visar att friluftsliv är det moment som förekommer mest på friluftsdagar, före moment som friidrott, orientering och simning.¹⁰ 1942 års folkskola skulle enligt timplanen ha sex till tolv friluftsdagar.¹¹ När det senare har kommit nya läroplaner har antalet friluftsdagar hela tiden fått stryka på foten. I Lpo94 finns det inget rekommenderat antal friluftsdagar. Vilket i princip bäddar för att inte ha några friluftsdagar överhuvudtaget, vilket inte särskilt vanligt men det förekommer. Ett grovt genomsnitt är att fyra till fem dagar per läsår utnyttjas till friluftsdagar på skolorna i landet.¹² Men då får vi vara medvetna om att vissa skolor har fler än fyra till fem dagar och vissa skolor har färre friluftsdagar än fyra till fem.

Stephan Svenning påtalar, i sin undersökning gjord för skolverket, att friluftsverksamheten minskat sedan reglering av antalet friluftsdagar tagits bort. Han menar även på att karaktären av själva friluftsverksamheten inte stämmer överens med den definition som anges av friluftsguppen. Han menar på att den verksamhet som idag klassas som friluftsliv i skolorna snarare stämmer överens med Öhmans definition av friluftaktivitet.¹³

5.1 Vad säger styrdokumentet och skollagen?

Skollagen tar upp friluftsliv marginellt, det nämns i 1: a kapitlet:

*Det offentliga skolväsendet vilar på demokratin grund. Skollagen (1 985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respektera för vår gemensamma miljö (1 kap. 2 och 9 § §).*¹⁴

När skollagen skriver *respektera vår gemensamma miljö* går mina tankar omgående till allemansrätten. Denna rätt som vi ger oss både en uppsjö av möjligheter men också skyldigheter när vi vistas i naturen.

I Lgr80 går det att finna detta om friluftsliv:

¹⁰ Ibid. s. 181.

¹¹ Huitfeldt, Åke, et all. *Rörelse & idrott*. (1998). s. 119.

¹² Larsson, Håkan, Redelius, Karin. *Mellan nytta och nöje*. (2004) s. 181.

¹³ Larsson, Håkan, Redelius, Karin. *Mellan nytta och nöje*. (2004) s. 181.

¹⁴ Lärarnas riksförbund, *Läraryboken*. (2003). s. 65-67.

Under vistelsen i naturen skall eleverna skaffa sig kunskaper om friluftsliv, få förståelse för den ekologiska balansen samt lära sig att ta ansvar för naturen och utnyttja den rätt för rekreation och friluftslivet. Eleverna ska få kännedom om och kontakt med idrotts- och friluftsrörelsen i samhället och hemkommunen.¹⁵

Lgr80 definierar även de huvudmoment som ska tas upp i undervisningen. I läroplanen hamnar orientering och friluftsliv under samma kategori. Jag listar här de moment som hör till friluftsliv.

På lågstadiet ska följande moment tas upp:

- Lekar, utflykter och vandringar i naturen under olika årstider.
- Naturvård, allemansrätten, naturvett och rätt klädsel för utevistelse.

På mellanstadiet ska följande moment tas upp:

- Vandringar och utflykter i olika slags natur. allemansrätten, naturvård, naturvett.
- Friluftsteknik och lägerliv. Säkerhetsbestämmelser och klädsel för friluftsliv.

På högstadiet ska följande moment tas upp:

- Efter lokala förhållanden får eleverna välja aktiviteter, såsom vandringar, cykelturer, kanotfärder och lägerliv.
- Frågor som behandlats på föregående stadier aktualiseras i samband med aktiviteterna.

Om vi går vidare till Lpo94 går det bland annat att läsa detta om friluftsliv:

Ämnet ska anknyta till de starka kulturella traditioner som finns i Sverige när det gäller att vistas i naturen. Genom friluftsverksamhet och vistelse i skog och mark får eleverna upplevelser, kunskaper och erfarenheter som kan stimulera ett fortsatt intresse för friluftsliv, natur och miljöfrågor. Ämnet bidrar på så sätt också till att väcka engagemang för betydelsen av att skydda och vårda natur och miljö.¹⁶

I idrott och hälsas roll och syfte i kursplanen går att finna detta om friluftsliv:

Idrott, friluftsliv och olika former av motion och rekreation har stor betydelse för hälsan. Barn och ungdomar behöver därför utveckla kunskaper om hur kroppen

¹⁵ Skolöverstyrelsen, *Läroplan för grundskolan*. (1980) s. 90-91.

¹⁶ www.skolverket.se

fungerar och hur vanor, regelbunden fysisk aktivitet och friluftsliv förhåller sig till fysiskt och psykiskt välbefinnande.

Under generationer har rörelseaktiviteter och friluftsverksamheter utvecklats. Ämnet ger kunskaper om deras framväxt, erfarenheter av att delta i dem och färdigheter i att bedriva dem. Ämnet skall även väcka nyfikenhet och intresse för nya aktiviteter.¹⁷

I målen att uppnå för elever i femte årskurs står det att eleverna ska ha:

Grundläggande kunskaper om friluftsliv och känna till principerna för allemansrätten.¹⁸

Alltså ska eleverna efter årskurs fem känna till och praktisera allemansrätten när de vistas i naturen.

Samma sak gäller för eleverna i slutet av årkurs nio, dock ska de även kunna:

Orientera sig i okända marker genom att använda olika hjälpmedel samt kunna planera och genomföra vistelse i naturen under olika årstider.¹⁹

För att svara på frågorna i definitionsstycket så gör Lpo94 ingen skillnad mellan friluftsliv och friluftaktivitet. Hela Lpo94 genomsyras av att inte ge tydliga restriktioner utan att det ska vara mycket upp till lärarna och skolan att uppnå de målen som ska uppnås. Lpo94 visar vart skolan ska men inte hur skolan ska nå dit.

6. Metod

Den här uppsatsen kommer att fokusera på läromedel för lärare, mera specifikt handböcker för idrottslärare. Uppsatsen har läroplanerna som diskussions utgångspunkt. Jag har även tagit del av litteratur från statliga verk och statliga undersökningar för att fördjupa mig i definitionen av friluftsliv och friluftsverksamhet.

För att få svar på mitt syfte har jag ställt upp ett antal frågor som ska besvaras. För att svara på dessa frågor har jag valt att använda mig av kvalitativ textanalys med ett strategiskt urval av data.²⁰

¹⁷ www.skolverket.se

¹⁸ www.skolverket.se

¹⁹ Ibid

Jag valde kvalitativ textanalys för jag vill få en djupare kunskap om texterna som analyseras.²¹ Analysen började att med att jag läste böckerna en gång utan att föra några anteckningar. Andra gången jag läste böckerna förde jag anteckningar för att se om böckerna svarade upp till de frågor jag ställde i min frågeställning. Detta sätt att genomföra analysen gav mig en djupare förståelse för texterna och jag kunde lättare se bristerna och styrkorna i de olika texterna.²²

6.1 Validitet och reliabilitet

Validitet brukar definieras som följer: Att vi undersöker det vi påstår att vi undersöker.²³ Vid en kvantitativ studie betecknar validiteten att rätt företeelse studeras. Vilket kan stärkas genom god teoriuppbyggnad, bra instrument och noggrannhet vid mätningen.²⁴ Min kvalitativa studies syfte är att upptäcka företeelser, att tolka och förstå texter. Det innebär att begreppet validitet i min studie gäller hela forskningsprocessen. Patel och Davidsson menar att varje kvalitativ forskningsprocess är unik och det går inte att fixera några regler eller procedurer för att säkerställa validiteten.²⁵

Även begreppet reliabilitet bör förklaras. Om jag till exempel läser en text två gånger och tolkar den på olika sätt båda gångerna behöver det i en kvalitativ undersökning inte innebära att reliabiliteten är låg.²⁶ De olika tolkningarna av texten kan bero på större insikt eller att jag har lärt mig något jag inte visste innan.

Kort sagt bör de tolkningar som författaren presenterar byggas under så att läsaren av texten kan bilda sig en egen uppfattning av tolkningarnas trovärdighet.²⁷

6.2 Urvalsmetod

Jag vill inte påstå att jag har hittat alla idrottshandböcker, det finns säkert en hel del som jag inte funnit och skulle ha kunnat ingå i undersökningen. De böcker som jag har funnit har jag hittat genom att söka på Gunda²⁸ och Libris²⁹, där Gunda är en sökmotor som söker igenom alla

²⁰ Esaiasson, Peter. Et all. Metodpraktikan. (2003) s. 238-239

²¹ Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. (2003) s. 118

²² Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. (2003) s. 119

²³ Esaiasson, Peter. Et all. Metodpraktikan. (2003) s. 61

²⁴ Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. (2003) s. 102

²⁵ Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. (2003) s. 104

²⁶ Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. (2003) s. 103

²⁷ Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder*. (2003) s. 105

²⁸ <http://webbgunda.ub.gu.se>

bibliotek knutna till Göteborgs universitet. Libris söker igenom universitets- och högskolebibliotek i hela Sverige med över fem miljoner titlar inlagda i databasen. Sökord som jag har använt mig av är: skolidrott, friluftsliv och handbok. Jag har även fått tips från lärare på idrottshögskolan i Göteborg om böcker som skulle kunna ingå i min undersökning.

För att jag skulle kunna göra ett urval sattes olika inklusionskriterier och exklusionskriterier upp. Dessa kriterier kom att avgöra om boken kom att ingå i textanalysen eller inte.

Inklusionskriterierna utformades utifrån den frågeställning och syfte jag hade i uppsatsen. Det innebar att inklusionskriterierna var tvungna att uppfyllas.

- Bok som vänder sig till idrottslärare
- Boken innehåller avsnitt om friluftsliv/friluftsverksamhet
- Boken tar hänsyn till läroplanerna

Det första kriteriet i urvalet var att boken skulle vända sig till idrottslärare. Redan här blev urvalet begränsat. Nästa kriterium var att boken skulle ha ett särskilt avsnitt om friluftsliv eller friluftsverksamhet i skolan. Och böckerna skulle på något sätt ta hänsyn till de läroplaner som var aktuella när böckerna skrevs. Jag uteslöt även böcker som var riktade till gymnasiet, en bok var en ren lärobok för gymnasiekurserna A- och B- i Natur och friluftsliv.

Efter denna gallring fanns det från ursprungligen åtta böcker endast tre böcker kvar.

6.3 Analysenheterna

Böckerna som gick igenom urvalsprocessen och ingår i textanalysen är:

- *Rörelse & idrott*, skriven av Åke Huitfeldt, Mike Bergström, Conny Tärnklev, Susanne Huitfeldt och Åsa Ågren.
- *Skolans friluftsbok*, skriven av Birgitta Franzén.
- *Friluftsverksamhet för alla*, skriven av Sven Olof Eskilsson, Ninel Magnusson och Ebba Carlquist.

²⁹ <http://websok.libris.kb.se>

De två sista böckerna, *Skolans friluftsbok* och *Friluftsverksamhet för alla*, skrevs 1981 och de följer därför den gamla läroplanen, Lgr80. Boken *Rörelse & idrott* skrevs 1998. Den nyaste av de tre böckerna är åtta år gammal.

7. Resultatredovisning

7.1 Analys av böckerna

Jag kommer i resultat delen gå igenom böckerna var för sig. Genomgången av böckerna kommer att ta upp följande saker:

- I stora drag böckernas innehåll
- Böckernas hänsynstagande till läroplanerna.
- Friluftslivets utbredning i böckerna.
- Om det är friluftsliv eller friluftaktivitet som böckerna tar upp.
- Konkreta förslag till lektioner och planering.

7.1.1 *Rörelse & idrott*

I bokens förord förklarar författarna att det finns många böcker skrivna av författare som undervisar *om* barn och inte med barn. Denna bok är ett försök att ändra på detta. Alla fem författare arbetar inom ämnet idrott och hälsa, antingen ute på skolorna eller som utbildare av lärare i ämnet.³⁰ Vidare skriver de att bokens syfte är att vara en handbok för dem som arbetar med rörelse och idrott i barnomsorgen men även för dem som arbetar ideellt med rörelse och idrott för barn och ungdom.³¹ De anser även att boken kan vara användbar som kurslitteratur i utbildningen till idrottslärare.

Rörelse & idrott är alltså en handbok som tar upp nästan alla moment som rör just rörelse och idrott. Kvantitetsmässigt får friluftsliv, av bokens 288 sidor, ett utrymme på 18 sidor. Detta kan jämföras med bollsport som får 24 sidors utrymme medan friidrott och dans endast får drygt tio sidor. Alltså får friluftsliv förhållandevis ganska mycket utrymme i jämförelse med andra moment som tas upp i boken.

³⁰ Huitfeldt, Åke, et all. *Rörelse & idrott*. (1998). s. 9

³¹ Huitfeldt, Åke, et all. *Rörelse & idrott*. (1998). s. 10

Boken går igenom hur barn och ungdomar lär sig och sedan hur man ska planera över en längre tid. Efter det har författarna strukturerat upp boken i olika moment som till exempel leken, orientering, friluftsliv osv. Under de olika avsnitten om moment ställer författarna frågor som till exempel *Hur kan man arbeta med friluftsliv?* Dessa frågor besvarar de sedan. Detta upplägg gör det enkelt som läsare att snabbt hitta den information som sökes. Oftast har man en fråga som man vill ha besvarad och författarna har gjort enkelt att hitta svaret på frågan.

I friluftsdelen börjar författarna med en kort genomgång av vad som den gamla läroplanen (Lgr80) och den nya läroplanen (Lpo94) säger om friluftsliv, friluftsverksamhet och friluftsdagar. Författarna gör här ett likhetstecken mellan friluftsdagar och friluftsliv/friluftsverksamhet, de menar att det är under friluftsdagarna som friluftsverksamheten kommer in i skolan.

Efter detta förklarar författarna varför det är viktigt med friluftsliv i skolan. De visar på några konkreta exempel varför det kan vara bra att ha en viss vana av att vistas i naturen. Förutom överlevnadsaspekten visar de på att även den motoriska färdigheten utvecklas.

Författarna ställer sig frågan hur man kan arbeta med friluftsliv? De lägger stor vikt vid att aktiviteterna ska upplevas positivt. Det ska vara roligt att vistas i naturen och att de olika aktiviteterna ska vara anpassade så att eleverna ska ha en god chans att klara av dem samtidigt som det inte ska vara för lätt, då tappar eleverna snabbt intresset. I samma stycke skriver författarna att många förknippar friluftsliv och orientering med varandra. Vilket de tycker är väldigt olyckligt. De menar på att orientering är en viktig del när man vistas i naturen men att tävlingsmomentet från orientering ska inte förekomma in friluftsverksamheten. Författarna anser att man med hjälp av lite fantasi mycket lätt kan få orientering utan tävlingsmomentet som ett delmoment i en friluftsdag.

Resten av sidorna som är vikta till friluftsliv i boken ägnas åt konkreta tips på hur en friluftsdag med friluftsverksamhet skulle kunna se ut. Sammanlagt är det fyra olika friluftsdagar som författarna har planerat. De beskriver mycket noggrant hur en friluftsdag skulle kunna se ut och hur planeringen skulle kunna genomföras. Författarna tar upp de flesta aspekter, från informationen till eleverna till hur en gruppindelning skulle kunna genomföras. De skriver även hur uppföljningar skulle kunna genomföras för de olika dagarna.

Författarna har gjort en planering för de yngre eleverna, sju till nio år gamla. Vidare har den gjort en planering för barn i åldrarna tio till tolv år, som författarna kallar mellanåldern. Den tredje planeringen kallar författarna för en samarbetsdag för de äldre eleverna och den riktar sig till

elever i åldrarna tretton till sexton år. Den sista planeringen är en lägerskola även den för de äldre eleverna. Med denna dag vill författarna lägga stor vikt att eleverna och lärarna lär känna varandra. Lägerskolan är tänkt att få eleverna att komma samman som grupp och samarbeta vid de olika utmaningarna som lägerskolan kommer att utsätta dem för.

7.1.2 Skolans friluftsbok

Bokens författarinna, Birgita Franzén, författade boken 1981 vilket var ett år efter som läroplanen Lgr80 ersatte den gamla läroplanen, Lgr69. Enligt författaren är tanken med boken att den ska vända sig till lärare på alla stadier och andra intresserade av friluftsliv. Franzén börjar i kapitlet *Friluftslivet och skolan* att anmärka på ordvalet av ämnet idrott i den nya läroplanen. Hon menar på att ordet idrott är en term som gör att man automatiskt associerar till tävling med mätande av centimetrar och tidtagning vilket resulterar att de elever som inte ligger lika långt fram i utvecklingen eller inte presterar som de övriga i klassen kommer känna att ämnet inte är till för dem. Hon föreslår att ämnet skulle kunna heta motion istället vilket hon argumenterar för med att skolans uppdrag är att elever under sin skoltid får prova på olika former av aktiviteter för att eleverna ska bilda grund för fortsatt motion.³²

Till skillnad från *Rörelse & idrott* är hela denna boks innehåll vikt åt friluftsliv. Boken går igenom olika moment som är viktiga i utövandet av friluftsliv. Den tar bland annat upp: utrustning, rättigheter och skyldigheter i naturen, det vill säga allemansrätten. Boken tar även upp de ekologiska aspekterna på friluftsmiljön, författaren visar på vad som kan ske med miljön om vi inte sköter om den och tar ansvar för vår miljö. Boken har även ett avsnitt om mat som kan passa bra i friluftslivet. Här ges konkreta tips om hur olika bröd och andra nyttiga maträtter kan tillagas i naturen. Franzén tar upp vitt skilda saker som skoskav och hur och var man ska paddla vid en kanotfärd.

Boken avslutar med ett kort avsnitt om vilka frågor som lärarna bör ställa till sig själva när de planerar en studiedag ute i naturen.

7.1.3 Friluftsverksamhet för alla

³² Franzén, Birgitta. Skolans friluftsbok. (1981) s. 5

Boken kom ut 1981 och är skriven på uppdrag av Skolöverstyrelsen.

I förordet skriver Carlquist att boken är avsedd att vara till hjälp vid planering och genomförande av friluftsverksamhet samt inspirera till framtida utvecklingsarbete.³³

I förordet framkommer det även att boken är skriven med Lgr80 som grund. Det är också i läroplanen boken tar sitt av avstamp. Boken börjar med att definiera begreppen friluftsliv och friluftsverksamhet. Författarna tydliggör skillnaderna mellan de båda begreppen. När detta är gjort görs ett kort klagörande över de mål som ska uppnås enligt läroplanen Lgr80.

Likt *Skolans friluftsbok* påpekar även denna bok att friluftsverksamheten mycket lätt kan vara ämnesöverskridande i skolans verksamhet. Författarna menar på att det inte ska endast vara idrottsläraren som ska undervisa i friluftsliv och vara ansvarig för friluftsdagarna. Boken tar även upp att de handikappade i skolan ska ha rätten till ett rikt friluftsliv. Likt de andra författarna visar även denna boks författare de fördelar som finns i friluftsliv och frekvent vistelse i naturen.

Boken tar i stort sett upp alla aspekter som finns runtomkring friluftsliv och friluftsverksamhet i skolan. Planering, ekonomi, säkerhet och uppföljning. Författarna har delat upp boken i olika moment, varje moment har sedan fått en mindmap. Det är ett annorlunda upplägg. Det är inte särskilt mycket text rakt upp och ner, utan texter varvas med bilder och skisser på hur verksamheten skulle kunna bedrivas.

Bokens sista 50 sidor ger konkreta exempel på hur friluftsliv och friluftsdagar skulle kunna se. De exempel som finns är uppdelade i olika stadier, det finns exempel för lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet. Det finns även exempel på hur man kan arbeta åldersöverskridande där nio är tillsammans med sjuor och sexor är med elever från trean. Vidare visar boken hur man skulle kunna ha friluftsliv med en klass i träningskolan. De sista sidorna ägnas åt hur uppföljningar kan gå till.

8. Diskussion

8.1.1 Rörelse & idrott

Boken gör kopplingar till läroplanen angående friluftsliv i skolan. Boken tar inte bara upp den nyare Lpo94 utan även den gamla läroplanen Lgr80. Boken ger också konkreta och tydliga tips om hur man skulle kunna planera olika friluftsdagar för olika åldersgrupper. Bokens upplägg gör

³³ Eskilsson, Sven Olov, Et al. *Friluftsverksamhet för alla*. (1981). s. 3

att det är lätt att hitta information, det finns ett register och författarna ger även tips om böcker om man vill söka ännu mer information.

Boken tar inte upp allemansrätten. Ingen av de olika planeringarna har allemansrätten som inslag. Boken tar enligt definitionerna inte upp friluftsliv utan det är snarare friluftaktivitet som definierades tidigare i uppsatsen. Boken arbetar mycket kring momentet samarbete och gemenskap. Att eleverna ska kunna samarbeta och känna gemenskap när de befinner sig i naturen. Mycket av det som genomförs i planeringarna är inget som måste genomföras i naturen utan det skulle mycket väl kunna genomföras i en gymnastiksal eller på en idrottsplats.

Med detta sagt är *Rörelse och idrott* en bra bok för uppslag och idéer till aktiviteter som skulle kunna vara med på en lektion eller en friluftsdag med friluftaktivitet.

8.1.2 Skolans friluftsbok

Boken börjar med att problematisera kring Lgr80 och då framför allt ordvalet kring ämnet idrott. Något som är positivt är att Franzén lyfter upp att friluftsliv inte bara behöver ligga på idrottsläraren utan ämnet kan vara ämnesöverskridande. Hon ger bland annat ett antal exempel på hur till exempel hemkunskapsläraren skulle kunna engageras i ämnet genom undervisning om hur man hanterar stormkök etc.

Författaren gör en utförlig beskrivning av allemansrätten.

Det som skiljer denna bok från de andra är att Franzén tar tydligt avstånd från tävlingsmomentet och prestationskraven. Franzén visar på att det går att bedriva friluftsliv i skolan utan att det ska vara någon tävlan.

Skolan friluftsbok ger inga färdiga planeringar på hur en lektion i friluftsliv skulle kunna se ut. Jag tror mera att den skulle kunna fungera som en uppslagsbok när man är lite osäker om någon specifik detalj angående friluftsliv.

Till skillnad från boken *Rörelse & idrott* beskriver denna bok friluftslivet enligt den definition som naturvårdsverket har.

8.1.3 Friluftsvksamhet för alla

Författarna har ambitionen att boken ska vara annorlunda och inte en vanlig faktabok om friluftsliv. Det finns många förklarande bilder i boken, och tanken med mindmaps är nog god. Men jag känner att det ibland kan bli lite rörigt och jag får inte svar på alla mina frågor genom mindmapsen.

Något positivt är att författarna skriver om hur man ska engagera andra lärare på skolan. De ger tips och idéer om hur till exempel svenskläraren kan arbeta kring friluftsliv. Det är värdefullt att få hela lärarkollegiet att känna sig delaktiga i planeringen och genomförandet av en friluftsdag. Boken har färdiga checklistor över vad som skulle kunna tänkas behövas under en friluftsdag. Boken ger utmärkta förslag på hur man skulle kunna organisera en friluftsdag. Allt som förekommer runtomkring en friluftsdag tas upp. Till exempel hur man ska skriva en lapp till föräldrarna med information vad som kommer att ske på friluftsdagen. Det märks att den är skriven på uppdrag av skolöverstyrelsen. Boken refererar mycket till Lgr80 och det står mycket skrivet om vikten av uppföljning av projekten.

Många av planeringarna som finns i boken är av vandringskaraktär utan några speciella kringaktiviteter. Boken är inte en faktabok, den nämner allemansrätten men ger ingen information om vad allemansrätten innebär.

Det som tilltalar mig med boken är att författarna har inkluderat alla. De har även tänkt på personer med funktionshinder i samhället. De har skrivit en planering för barn och ungdomar både med fysiska och psykiska funktionshinder och hur man kan planera och genomföra friluftsdagar för dem.

9. Slutdiskussion

Under uppsatsskrivandes gång har jag märkt att de tre böcker kompletterar varandra. *Friluftsvksamhet för alla* är alldeles utmärkt för planerandet av det som är runt omkring. Boken tar upp moment som till exempel vad jag ska skriva i informationsbrevet till föräldrarna? Hur ska vi följa upp friluftsdagen? Den har sin styrka i det organisatoriska. Boken ger många bra tips på hur man ska organisera en friluftsdag. Dock ger den inte många förslag på aktiviteter som kan förekomma under friluftsdagen. Det är här *Skolans friluftsbok* och *Rörelse & idrott* kommer till användning. Medan *Skolans friluftsbok* beskriver friluftsliv i dess sanna bemärkelse skriver författarna till *Rörelse och idrott* mer om friluftaktiviteter. Om jag vill planera och genomföra en

friluftsdag där vandringen och naturupplevelsen är målet, då är *Skolans friluftsliv* den bok jag skulle vända mig till. Behöver jag uppslag och idéer till en friluftsdag med samarbetsövningar i naturen som tema, då är *Rörelse & idrott* den boken som skulle passa bäst.

Om vi ser till den skolpolitiska aspekten, är *Friluftsverksamhet för alla* den bok som är minst aktuell. Detta beror på att många av de exempel som finns i boken är mer eller mindre knutna till Lgr80. *Skolans friluftsbok* är också skriven när Lgr80 var den läroplan som skulle följas. Men det märks inte i texten på samma sätt som i *Friluftsverksamhet för alla*. *Rörelse och Idrott* följer dagens rådande Lpo94 vilket inte heller direkt märks i det författarna skriver förutom den inledande kopplingen till läroplanen.

Jag anser att *Friluftsverksamhet för alla* har mycket nyttigt att komma med även om den är skriven för den förra läroplanen. Den är nog speciellt nyttig för nyutbildade lärare som inte har gammalt material (gamla friluftslivplaneringar) att vända sig till för inspiration.

10. Slutsatser

De slutsatser som jag kan dra av analysen är att det finns böcker som följer både den nya och gamla läroplanen. Ingen av de tre böckerna är alltäckande men tillsammans kompletterar böckerna varandra väl. Det en bok saknar finns oftast att finna i de andra två böckerna. Skulle jag ha dessa tre böcker i min bokhylla skulle jag vara ganska väl rustad inför nästa gång som jag ska planera en lektion eller friluftsdag med friluftsliv på schemat. Mina farhågor om att det inte skulle finnas någon användbar litteratur kom på skam i denna undersökning, jag tycker mig ha funnit tre användbara böcker.

Litteraturförteckning

Tryckta källor

Bjuremar, Ulf. *Klassens idrottsdagbok.: Boken med många varierande idrottsprogram för skola och fritid.* Ulf Bjuremars idrottsproduktion. 2004. Tyringe

Esaiasson, Peter. Gilljam, Peter. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena. *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad.*(Andra upplagan) Nordstedts Juridik AB. 2003. Stockholm

Eskilsson, Sven Olov. Magnusson, Ninel. Carlquist, Ebba. *Friluftsvärksamhet för alla.* Liber utbildningsförlag. 1981. Stockholm

Franzén, Birgitta. *Skolans friluftsbok.* Liber läromedel. 1981. Malmö

Grape, Robert. Uusijärvi, Fredrik. Waara, Fredrik. Elvers och lärares attityder till friluftsliv i gymnasieskolan. Utbildningsvetenskapliga institutionen, Luleå tekniska Universitet 2004

Huitfeldt, Åke. Bergström, Mike. Tärnklev, Conny. Huitfeldt, Susanne. Ågren, Åsa. *Rörelse & idrott.* Liber. 1998. Stockholm

Kulturdepartementet *Statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer. DS 1 999:78.* 1999 Stockholm

Larsson, Håkan. Redelius, Karin.(red) *Mellan nytta och nöje, Bilder av ämnet idrott och hälsa.* Idrottshögskolan. 2004. Stockholm

Läraryrket *Läroplaner för – förskolan Lpfö98 – Det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo94) – de frivilliga skolformerna Lpf94*
2001 Solna

Naturvårdsverket, *Sektorsmål för friluftsliv och naturism. Rapp 5009.* 1999

Patel, Runa. Davidsson, Bo. *Forskningsmetodikens grunder, Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.*(Tredje upplagan) Studentlitteratur. 2003. Lund

Skolöverstyrelsen, *Läroplan för grundskolan.* Liber Utbildningsförlag. 1980. Stockholm

Yttergren, Lars. *Friluftsliv i förändring.* Idrottshögskolan. 1999. Stockholm

Öhman, Johan. *Miljöfostran i naturen.* Pedagogiska institutionen, Örebro Universitetet 1999

Elektroniska källor

<http://webbgunda.ub.gu.se> - Göteborgs universitets sökmotor

<http://websok.libris.kb.se> - Rikstäckande sökmotor

www.skolverket.se